

Creativiteit KENT GEEN grenzen

AUTEURS: DAVID VAN DER KOOIJ & ANOUK WISSINK // PO

De lessenreeks *Het Ideeëntoestel* bestaat uit lessen die creatieve denkvaardigheden, nieuwsgierigheid en flexibiliteit stimuleren. Deze lessenreeks verbindt diverse disciplines met creatieve denkvaardigheden. Vanuit welke benadering werden de lessen ontwikkeld? En welke vaardigheden komen er aan bod?

'Meester, kom eens kijken! Wat is dit!?' De

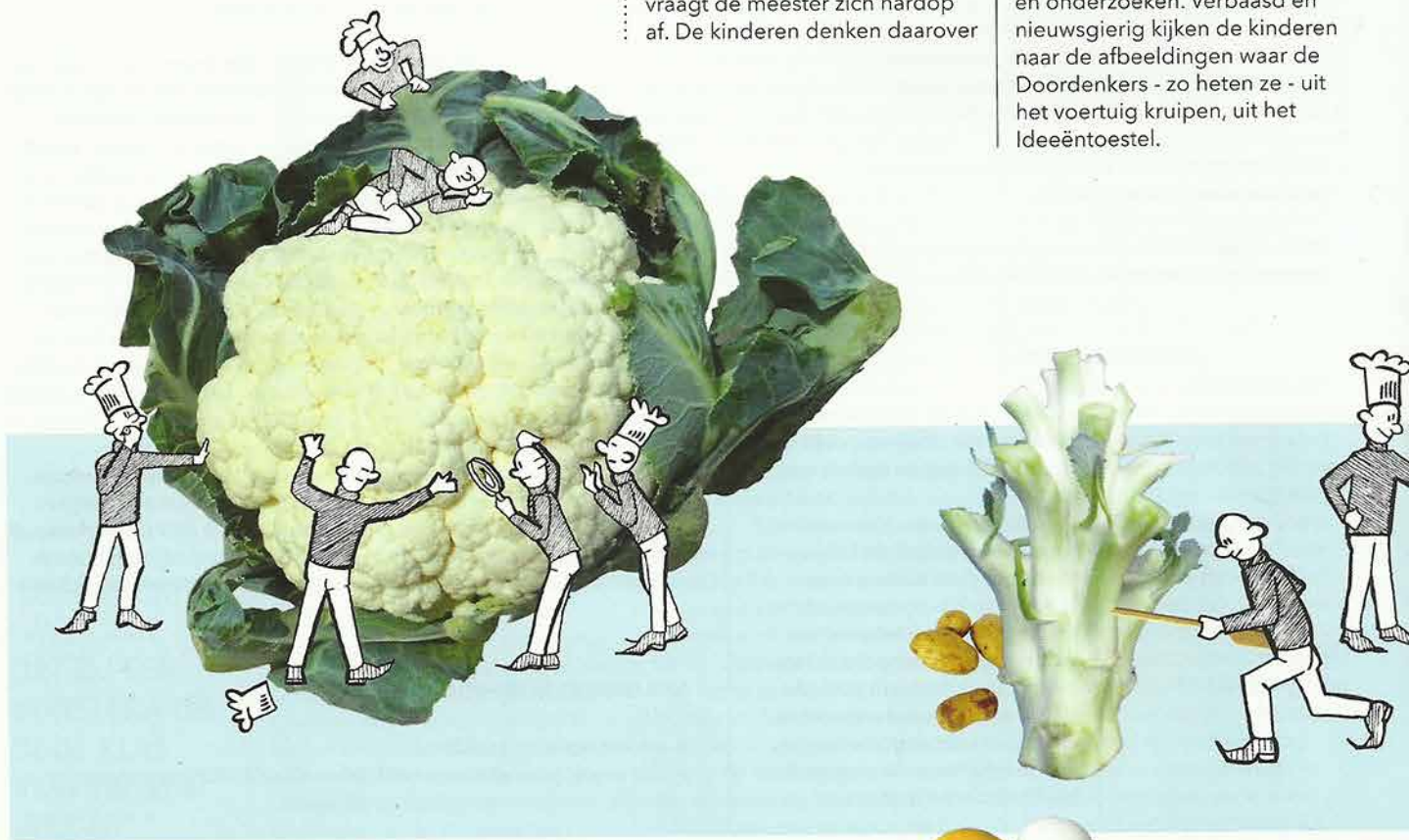
kinderen drommen bij elkaar bij de vensterbank. Er staat een klein kaal mannetje, met een coltrui, puntschoenen en een grote dopneus. De meester doet of hij van niets weet.

'Hier staat er nog een! En kijk, daar!' Er ontstaat een gesprek: Waar komen ze vandaan en wat komen ze hier doen? Dat het kartonnen mannetjes zijn, daar trekken de kinderen zich niks van aan: dit voelt echt! De kinderen denken dat de mannetjes op ontdekkingsreis zijn. 'Als dat zo is, wat zouden ze zich dan allemaal afvragen?', vraagt de meester zich hardop af. De kinderen denken daarover

na en schrijven mogelijke vragen op briefjes en plakken die bij de mannetjes, als tekstballonnetjes: Waar is dit van gemaakt (raam bij de vensterbank)? Wat kan hier allemaal uitkomen (fonteintje)? Is dit gevaarlijk (een stopcontact)? Waar kom ik neer als ik val (er staat een mannetje op de boekenkast)? Allemaal nieuwsgierige vragen.

HET IDEEËNTOESTEL

Dan knipt de meester het digibord aan. Hij wil de kinderen iets laten zien en vertellen: Afgelopen nacht is er een vreemd voertuig in de klas geland. Het lijkt op een theepot die kan rijden en vliegen. Er kwamen allemaal mannetjes uit gekropen die de klas verkennen en onderzoeken. Verbaasd en nieuwsgierig kijken de kinderen naar de afbeeldingen waar de Doordenkers - zo heten ze - uit het voertuig kruipen, uit het Ideeëntoestel.

Zo begint de lessenreeks Het Ideeëntoestel, lessen die creatieve denkvaardigheden, nieuwsgierigheid en flexibiliteit stimuleren. Het werd door ons ontwikkeld vanuit de wetenschap dat creativiteit een metacognitieve vaardigheid is die waardevol is binnen alle domeinen waarin de mens actief is, dus niet alleen in vakken als beeldende vorming en theater. Creativiteit is belangrijk voor onze maatschappij, het helpt ons mooie dingen te verzinnen en te maken, problemen op te lossen en ondernemend te zijn. Het maakt ons mens.

EEN COGNITIEVE BENADERING VAN CREATIVITEIT

Creativiteit kun je ontwikkelen. Er is veel onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van creativiteit, met name binnen de cognitieve- en ontwikkelingspsychologie. Een mooi en toegankelijk overzicht van de huidige stand van zaken kun je vinden in *Explaining Creativity*, een van de vele bronnen die we hebben geraadpleegd. Theorie is één, maar werkt het ook in de praktijk, zo vroegen we ons af. Op basis van literatuur en praktijkervaringen werkten we aan een doorlopende ontwikkelingslijn voor creatieve denkvaardigheden en maakten er een reeks lessen bij die zich afspeelt in het Ideeëntoestel. De lessen werden getest en geëvalueerd op drie scholen in

acht groepen. Hierbij werkten wij samen met het team van prof. dr. Jelle Jolles van het Centrum Brein & Leren van de Vrije Universiteit Amsterdam. 'Het is een mooi stuk werk met een vernieuwende aanpak die is gericht op het denken en ook op de motivatie die zo broodnodig is voor de interesse in het leren,' aldus Jolles op zijn website.

CREATIVITEIT IS OVERAL

Dat creativiteit niet alleen in het domein van kunst- en cultuur een plek heeft - zoals vaak verondersteld - laten de lessen goed zien. Alle lessen stimuleren zogenaamde creatieve denkvaardigheden: *flexibel associëren, vreemde analogieën bedenken, creatief waarnemen en transformeren*. Vaardigheden die van pas komen binnen én buiten 'de kunsten'. Bijvoorbeeld in de les *De Groentekeuken* (voor de middenbouw) onderzoeken de kinderen een bloemkool. Die wordt van alle kanten bekeken, van ver en van dichtbij. De stronken worden uit elkaar gepeuterd en er wordt geroken, gevoeld en geproefd. De kinderen noteren alle waarnemingen zorgvuldig. Dan denken ze na over welke andere dingen deze eigenschappen afzonderlijk of in combinatie ook hebben: een stronk vind je in groenten, maar ook in bomen en een steunpilaar is eigenlijk ook een stronk. Zo leren ze onverwachte

De laatste ontwikkelingen vanuit Digischool.

SUPERSCHOOL

Als leraar ben je de belangrijkste schakel in de ontwikkeling van kinderen en jongvolwassenen. Jij kunt het verschil maken voor de leerlingen en hun toekomst. Daarbij wordt veel van jouw kennis en kunde gevraagd, terwijl vergaderingen, administratieve taken, verhelpen van problemen met ouders en differentiatie in de klas veel energie vergen. De werkdruk is hoog, maar dit mag niet ten koste gaan van de kwaliteit van het onderwijs. Hoe zorg je ervoor dat je ondanks de hoge werkdruk en de vele taken focus houdt om structureel bezig te zijn met kwalitatief goed onderwijs?

SUPERSCHOOL

Op 7 oktober 2015 vindt het professionaliseringsevent *Superschool* plaats om je te laten zien hoe dit met (kleine) aanpassingen in jouw dagelijkse werk te realiseren is.

PROGRAMMA

Tijdens het indrukwekkende programma, onder leiding van dagvoorzitter Erben Wennemars, gaat Eric van 't Zelfde (bekend van Superschool NPO Tegenlicht) in op jouw rol als leraar en hoe jij samen met jouw schoolleider en collega's een Superschool kunt creëren. Het event is dé plek om ideeën op te doen, verrast te worden door de mogelijkheden en te bouwen aan een sterk netwerk. Je krijgt praktische handvatten waarmee je concreet aan de slag kunt op jouw school, zodat je niet alleen het verschil kunt maken voor de leerlingen in jouw klas, maar ook voor de leerlingen op jouw school.

MET GRATIS TABLET

Tijdens het event gebruik je de tablet om te reageren op stellingen en vragen. Je leert hoe je met de tablet toegang krijgt tot de kennis die 200.000 collega-leraren de afgelopen jaren hebben verzameld. Na het congres houdt je toegang tot deze kennis en kun je door middel van een applicatie ervaring opdoen met het toepassen van 'digitaal leren' tijdens de les.

ALLE INFORMATIE

Download de folder met alle informatie van <http://beeldonderwijs.vakcommunity.nl/file/download/31863052> of kijk bij Evenementen bij een van de communities van De Digitale School.

Harry

“DE LESSENREEKS
LAAT LERAREN
EN LEERLINGEN
ERVAREN DAT
**CREATIVITEIT
OVER DE
GRENZEN
VAN DE
'TRADITIONELE'
CREATIEVE
VAKKEN HEEN
REIKT**”

verbanden zien en komen op nieuwe vondsten; niet alleen interessant voor een beeldend kunstenaar, maar ook voor een wetenschappelijk onderzoeker. In beide disciplines zijn nieuwsgierigheid, nauwkeurig onderzoeken en nieuwe ontdekkingen zien waardevolle vaardigheden.

In de les *GEK - Geheel Eigenaardige Kunst* gaan de kinderen (van de bovenbouw) een stap verder. Zij onderzoeken de eigenschappen van bijvoorbeeld een theepot en veranderen daarna die eigenschappen of halen ze weg. Een theepot zonder tuit? Wat heb je daaraan? Zinnige betekenissen geven aan min of meer toevallige omstandigheden - ook al heb je die zelf gecreëerd - is ook typisch een vaardigheid van kunstenaars (geheel eigenaardige kunst) of onderzoekers (geheel eigenaardige kennis).

In de les *Groepjes maken, zo of zo!* (voor de onderbouw) sorteren kinderen verzamelingen: knopen, afvalmateriaal of de jassen en tassen aan de kapstok. Eerst gaat dat op voor de hand

liggende zaken als kleur en grootte. Maar al snel worden er nieuwe verbanden ontdekt: ouderdom, functionaliteit, mooi/lelijk. Een activiteit waarin we goed het belang van analogieën voor ons denken herkennen. De analogie stelt ons in staat om de wereld om ons heen te structureren en te begrijpen. Door nieuwe analogieën te herkennen worden nieuwe structuren aangebracht, nieuwe inzichten én nieuwe kansen. Wie deze 'kunst' verstaat heeft een sprong voor: de vernieuwende kunstenaar of econoom.

ALGEMENE EN SPECIFIEKE CREATIVITEIT

Het Ideeëntoestel biedt activiteiten voor het stimuleren van algemene creatieve vaardigheden: onder meer *divergerend denken, verschillende invalshoeken gebruiken en nieuwe analogieën bedenken*. Ook komen aspecten van de creatieve houding aan bod, zoals *uitstel van oordeel* en *meer risico durven nemen*. Zij komen altijd en overal van pas. De lessenreeks biedt daardoor een brede kijk op creativiteit en laat leraren en leerlingen ervaren dat creativiteit over de grenzen van de 'traditionele' creatieve vakken heen reikt.

Binnen verschillende disciplines zijn specifieke (creatieve) vaardigheden van onderscheidend belang. De beeldend kunstenaar heeft kennis van en vaardigheid met zijn materialen en gereedschappen, net als de timmerman. De chemicus kan toveren met erlenmeyers en weeginstrumenten. De leraar gebruikt pedagogisch-didactische vaardigheden bij het lesgeven. Ieder vanuit passie voor zijn vak. Door de algemene creatieve vaardigheden waarmee we in het Ideeëntoestel kennismaken te koppelen aan specifieke toepassingsgebieden worden heel interessante mogelijkheden zichtbaar voor talentontwikkeling. Onderzoekers Bear & Kaufman vergelijken het met een attractiepark: allemaal hebben we zin in het dagje uit en genieten er met volle teugen van, maar de een wil liefst in het 'waterland' en de ander liever in het 'klimwoud' aan zijn trekken en thrills komen.

TRANSFER EN VERVOLG

De uitdaging is de transfer van de algemene vaardigheden naar die specifieke toepassingen die voor iedere toepassing uniek

SERIE VIDEO-TWEEGESPREKKEN: HOE KAN PEDAGOGIEK ONZE DIDACTIEK ONDERSTEUNEN?

DEEL 2

RUIMTE OM TE CLASHEN

'RELEVANTE ONDERWERPEN AANBIEDEN

BETEKENT RISICO DURVEN NEMEN'

AUTEUR: SASKIA VAN DER LINDEN // ☂

Sinds het interview met Gert Biesta voor de eerste editie van Kunstzone dit jaar, hield het me al bezig: wat kunnen wij in ons vakonderwijs met dergelijke pedagogische visies? Zit het ons vakonderwijs in de weg of is het juist een verrijking? En als dit laatste het geval is, op welke manier kunnen we er dan als docenten kunstvakken mee aan de slag? Wie beter dan onze eigen vakdidactici kunnen ons daarover wijzer maken? In een serie video-tweegesprekken brengen we pedagogen en didactici met elkaar in gesprek, met als centrale opdracht om de relatie pedagogiek en didactiek voor ons te belichten.

Op 16 april jongstleden spraken Stijn Sieckelink - wijsgerig pedagoog en onderzoeker aan de Universiteit Utrecht die zich onder andere bezighoudt met radicalisering onder de jeugd en andere politiek-pedagogische thema's zoals burgerschap, gezag, discipline en idealen - en Edwin van Meerkerk - onderzoeker bij de Radboud Universiteit die onderzoek doet binnen PO-scholen in Gelderland naar de rol van de reguliere leerkracht in projecten van Cultuur met Kwaliteit - elkaar via een online videoverbinding over de relatie pedagogiek en vakdidactiek. Via een soms slechte verbinding hadden zij een levendig gesprek over de mo-

gelijkheden van een docent en hoe zij vorm kunnen geven aan een opdracht die ze vanuit de maatschappij krijgen. Cultuuronderwijs kan niet alle problemen oplossen, maar we hebben wel mogelijkheden.

'We missen kansen om jongeren aan ons te binden,' vertelt Sieckelink, 'we moeten hen een kans geven een utopie te kunnen naleven.' Ook Van Meerkerk ziet daar mogelijkheden toe: 'Kunstonderwijs kan leerlingen op een andere manier naar het alledaagse laten kijken.' Maar hij ziet ook dat bij het kiezen van relevante onderwerpen in de les dit spanningen kan opleveren.

Wilt u deze losse flarden en hun nuancerings in hun oorspronkelijke context beluisteren? Op het videokanaal van Kunstzone www.youtube.com/user/Kunstzone staat een compilatie van hun gesprek. Niet voor het komende nummer, maar voor Kunstzone 6-2015 staat het derde, tevens laatste interview in deze serie gepland. Volg ons op YouTube en dien alvast wat vragen in voor het komende interview. ❖

STIJN SIECKELINK: Universiteit Utrecht. Stijn Sieckelink is onderzoeker-docent Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken. Sieckelink promoveerde in 2009 aan de Vrije Universiteit Amsterdam op het proefschrift *Het beste van de jeugd, een wijsgerig-pedagogisch perspectief op jongeren en hun ideal(ism)en* waarmee hij in 2010 de Martinus J. Langeveldprijs won. Een jaar later verscheen *Idealen op drift. Een pedagogische kijk op radicalisering* (2010), samen met Marion van San en Micha de Winter.

EDWIN VAN MEERKERK: Radboud Universiteit. Algemene Cultuurwetenschappen. Edwin van Meerkerk doet onderzoek naar kunsteducatie en cultuurbeleid. Hij schreef onder andere in 2013: *Recente ontwikkelingen in theorie en didactiek van beeldende kunst in Duitsland*. Cultuur + educatie, 13 (36), 8-25. Eerder publiceerde hij ook over achttiende-eeuwse cultuurgeschiedenis en schreef onder meer *De gebroeders van Hogendorp. Botsende idealen in de kraamkamer van het Koninkrijk* (Amsterdam: AtlasContact, 2014).

zal zijn: wanneer divergeren kunstenaars? Hoe sorteert een econoom? Kan de leraar hier een koppeling maken tussen ontwikkelingsgebieden? De lessen van het Ideeëntoestel geven hier al de nodige suggesties voor die vragen om verdere uitwerking. Wordt vervolgd! ❖

David van der Kooij is adviseur met betrekking tot creativiteit in onderwijs en organisatie, en auteur van *Het Grote Vindingrijkboek*.

Anouk Wissink is leerkracht en intern begeleider aan OBS de Lappendeken in De Steeg en tevens zelfstandig ondernemer als *Not Just Teach*.

NIEUWSGIERIG GEWORDEN?

- > Voor een voorproefje van de lessen van *Het Ideeëntoestel* surf je naar www.ideeentoestel.nl om het verhaal van het Ideeëntoestel en een aantal lesbrieven te downloaden.